

Someron kaupungin

Oppilas- ja opiskelijahuoltosuunni- telma

Esiopetus, perusopetus ja lukio

The logo for Somero is a large, stylized wordmark in a black, cursive script. The letters are thick and have a white outline, giving it a three-dimensional appearance. The 'S' is particularly large and loops around the beginning of the word. The word 'Somero' is written in a fluid, connected style. Below the word, there is a long, horizontal, tapered brushstroke that extends from the end of the word towards the left.

Somero

Päivitetty 19.4.2016

Sisällysluettelo

1. Oppilashuolto	3
1.1. Tavoitteet ja toimintatavat	3
2. Salassapito	3
3. Oppilashuoltoryhmät	4
3.1 Oppilashuollon ohjausryhmä	4
3.2 Opiskeluhoitoryhmä	4
3.3 Monialainen asiantuntijaryhmä	4
4. Yhteisöllinen oppilashuolto	5
5. Yksilökohtainen oppilashuolto	5
6. Oppilashuoltokertomus	6
7. Opetussuunnitelmien yhteys lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan	7
8. Yhteistyötahojen palvelut	7
8.1 Oppilashuolto ja sosiaalihoitolain uudistuksen (1.4.2015) mukaiset perhepalvelut:	8
8.2 Oppilashuolto ja lastensuojelu	8
9. Yhteistyö lapsen ja oppilaan sekä huoltajien kanssa	9
10. Nivelvaiheen yhteistyö	10
11. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä	10
12. Toiminta äkillisissä kriisi-, uhka- ja vaaratilanteissa / Kriisisuunnitelma	14
13. Koulukohtaiset oppilashuoltosuunnitelmat	23
14. Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen	23
LIITTEET	24

1.Oppilashuolto

1.1. Tavoitteet ja toimintatavat

Oppilashuollon¹ tavoitteena on oppilaan² hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen sekä niiden edellytyksiä lisäävä toiminta. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kasvu ympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää päiväkotij- ja koulu yhteisön hyvinvointia. Toiminnan tavoitteena on ennaltaehkäisevyys sekä suunnitelmallisuus. Oppilashuoltotyön painopiste on yhteisöllisessä ja ennaltaehkäisevässä työssä. Tämän lisäksi oppilailla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Oppilashuolto toteutetaan monialaisessa yhteistyössä ja työtä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen sekä huoltajaan. Tavoitteena on myös oppilaan ja huoltajan osallisuuden tukeminen.

2.Salassapito

Oppilashuollossa käsiteltävät tiedot oppilaasta ja hänen perheestään ovat lainsäädännön mukaan salassa pidettäviä. Salassapidolla tarkoitetaan sitä, että asiakirjat on pidettävä salassa ja tietoja ei saa ilmaista suullisesti eikä käyttää omaksi eduksi tai toisen vahingoksi.

Oppilaan yksilökohtaisen oppilashuoltoon osallistuvilla on kuitenkin salassapitovelvollisuuden esittäessä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle, rehtorille ja opetuksen järjestäjälle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan oppilaan ja alaikäisen oppilaan kohdalla huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän opetukseen tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä oppilaan tai tarvittaessa hänen huoltajansa suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä

¹ Oppilashuolto tarkoittaa tässä suunnitelmassa oppilas- ja opiskelijahuolto

² Oppilaalla tarkoitetaan tässä suunnitelmassa esiopetukseen osallistuvaa lasta, perusopetuksen oppilasta ja lukion opiskelijaa

sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle opetuksen järjestäjälle tai lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä.

3. Oppilashuoltoryhmät

Someron kaupunki asettaa opetuksen järjestäjänä oppilashuollon monialaiset työryhmät: Oppilashuollon ohjausryhmän sekä koulukohtaiset ja päiväkotikohtaiset oppilashuoltoryhmät.

3.1 Oppilashuollon ohjausryhmä

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa koko Someron kaupungin oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta ja arvioinnista. Someron kaupunki opetuksen järjestäjänä nimeää ohjausryhmän, joka kokoontuu säännöllisesti.

Opiskeluhooltolain 7 §:n edellyttämä vastaavan kuraattorin konsultointipalvelu hankitaan tällä hetkellä Kosken kunnalta lain ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaisesti (sosiaalityöntekijän pätevyys). Vastaavan kuraattorin palvelu siirtyy kunnan omaksi toiminnaksi kelpoisuusehtojen täytyttyä.

3.2 Opiskeluhooltoryhmä

Oppilaitos- tai päiväkotikohtainen opiskeluhooltoryhmä vastaa oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä ja toteuttamisesta yksikössä. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti ja ryhmää johtaa rehtori/oppilaanohjaaja, koulunjohtaja tai päiväkodin johtaja.

3.3 Monialainen asiantuntijaryhmä

Yksilöllisestä oppilashuollosta vastaa tarvittaessa kokoontuva asiantuntijaryhmä. Ryhmän kutsuu koolle henkilö, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu esim. luokanopettaja, luokanvalvoja, lastentarhanopettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo). Somerolla monialaiseen asiantuntijaryhmään kuuluvat opettajan/lastentarhanopettajan ja rehtorin/päiväkodin johtajan lisäksi tarvittaessa koulukuraattori, koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja, neuvolan terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, perhetyöntekijä, lapsiperhepsykologi, tukihenkilöt, nuoriso-

työntekijä, etsivä nuorisotyöntekijä, lastenpsykiatrian poliklinikan työntekijä ja nuorisopsykiatrian poliklinikan työntekijä. Asiantuntijaryhmän kokoonpano määräytyy tapauskohtaisesti.

4. Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa esi- ja perusopetuksen sekä lukion toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetuksen sekä kouluyhteisön lapsi- ja oppilasryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan päiväkotij- ja kouluympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.

Somerolla yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä lasten, oppilaiden, huoltajien sekä muiden lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Lasten ja oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Lasten ja oppilaiden osallisuuden edistäminen on opetuksen ja kasvatuksen järjestäjän tehtävä. Oppilashuolto luo päiväkotij- ja kouluyhteisössä edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle, avoimelle vuorovaikutukselle ja kasvatuskumppanuudelle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös kasvun, kehityksen, oppimisen ja muiden ongelmien ennalta ehkäisyä sekä niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella ja oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskelu-ympäristöön, johon kuuluu fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Kasvatuksen ja opetuksen lähtökohtana on lasten, oppilaiden ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Päiväkodin ja koulun yhteisesti sovitut toimintatavat, ohjeistukset ja järjestyssäännöt lisäävät yhteisön turvallisuutta, viihtyisyyttä ja sisäistä järjestystä. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman lasten ja oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa.

5. Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaalle annettavia terveydenhuollon palveluja, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa. Kouluterveydenhuollon laajat terveystarkastukset sekä muut määräaikaistarkastukset ovat osa yksilökohtaista oppilashuoltoa ja niistä tehtävät yhteenvedot tuottavat tietoa myös yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamiseen.

Somerolla yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Tärkeätä on myös varhaisen tuen turvaami-

nen ja ongelmien ehkäisy. Oppilaiden yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tukitoimissa että koulun arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina oppilaan sekä tarpeen niin vaatiessa huoltajan suostumukseen. Lapsen ja oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon hänen koskevista toimenpiteistä ja ratkaisuista hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Työ järjestetään niin, että oppilas voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Oppilashuoltotyössä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen ja oppilaan tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumukseen. Oppilaan tai huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai oppilaan läheisiä. Oppilaan suostumukset otetaan huomioon hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden hänen henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa oppilaan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta.

6. Oppilashuoltokertomus

Yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan *oppilashuoltokertomus*. Ryhmän vastuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot *oppilashuoltokertomukseen*. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat: Yksittäisen lapsen/oppilaan nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot, kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa, kokouksen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa, asian aihe ja vireille panija, lapsen/oppilaan tilanteen selvittämisen aikana toteutuneet toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset, toteutuneet toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet, tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma sekä toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan *oppilashuoltokertomukseen* sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä oppilasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä oppilasta taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.

Neuvolan ja kouluterveydenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Vastaavasti oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.

7. Opetussuunnitelmien yhteys lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Opetussuunnitelma tulee oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (Perusopetuslaki 15 § 2 mom.) Oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta ohjaavat monialaisessa työryhmässä laaditut suunnitelmat:

- lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta
- koulu- tai päiväkotikohtainen oppilashuoltosuunnitelma

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman sisällöstä on määrätty laissa (ks. lastensuojelulaki 12 § ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 12 §).

8. Yhteistyötahojen palvelut

Yhteistyötahoina oppilashuoltoryhmiin kuuluvat esimerkiksi terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, sosiaalihoaja, perhetyöntekijä, lääkäri, koulupsykologi, kuraattori, lapsiperhepsykologi, nuorisopsykiatrian poliklinikka ja lastenpsykiatrian poliklinikka.

Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisissä tapauksissa tämä keskustelumahdollisuus tulee toteutua samana tai seuraavana päivänä. Somerolla opiskelija

Somerolla oppilas saa psykologin tai kuraattorin (esiopetuksessa psykologin) palveluja määräajassa.

Lapsiperhepsykologi hoitaa Someron kaupungin sosiaalihuoltolain mukaista kasvatus- ja perheneuvontaa. Lapsiperhepsykologi tukee tapaamisin ja kotikäynnein lapsen, nuoren tai perheen psykososiaalista hyvinvointia sekä ennaltaehkäisee ja korjaa ongelmia. Lapsiperhepsykologin tehtäviin kuuluvat mm. lasten ja nuorten kognitiiviset ja tunne-elämän arvioinnit sekä sosio-emotionaalisen kehityksen ja psyykkisen tuentarpeenarvioinnit. Lapsiperhepsykologin vastaanotto sijaitsee sosiaalitoimiston tiloissa, kouluilla ja päiväkodeissa.

Terveydenhoitaja ja lääkäri tekevät laajat terveystarkastukset varhaiskasvatuksessa (4-vuotiailla), perusopetuksessa ja lukiossa. Sosiaalityöntekijä saadaan tarvittaessa oppilashuoltoryhmiin. Sosiaalityöntekijä päättää sosiaalihuoltolain mukaisten perhepalveluiden sekä lastensuojelulain mukaisen avohuollon tukitoimien myöntämisestä.

8.1 Oppilashuolto ja sosiaalihuoltolain uudistuksen (1.4.2015) mukaiset perhepalvelut:

Jos henkilö tarvitsee sosiaalihuoltoa, hänet on ohjattava hakemaan palveluja tai otettava yhteys sosiaalihuoltoon (Sosiaalihuoltolaki 35 §). Yhteydenottoon tarvitaan suostumus. Jos henkilön suostumusta ei saada, yhteys sosiaalihuoltoon on kuitenkin otettava, mikäli henkilö on kykenemätön vastaamaan omasta terveydestään ja turvallisuudestaan tai kyse on lapsen edusta. Ohjaus- ja yhteydenottovelvollisuus on mm. päivähoidolla, opetustoimella ja terveydenhuollolla. Sosiaalihuollon työntekijät osallistuvat tarvittaessa yksilökohtaisiin oppilashuoltopalavereihin, opiskeluhuoltoryhmiin sekä monialaiseen asiantuntijaryhmään. Sosiaalihuollon työntekijät arvioivat palvelutarvearvion perusteella myönnettävät sosiaalihuollon palvelut (esim. perhetyö, tukihenkilötoiminta)

8.2 Oppilashuolto ja lastensuojelu

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä tarjoavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun ja huolenpitoon.

Lastensuojelutyön tarkoituksena on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelutyöllä tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Tällä työllä pyritään ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioidaan ja lastensuojelua toteutettaessa otetaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu.

Lasta, nuorta ja hänen perhettään tuetaan ensisijaisesti siten, että lapsi voi kasvaa ja asua omassa kodissaan. Lastensuojelutyötä tehdään yhteistyössä perheen ja sen lähiverkoston sekä eri viranomaisten kanssa. Yhteistyökumppaneita perheen tukemisessa ovat esimerkiksi päivähoito, neuvola, koulu ja nuorisotyö.

Lastensuojelun käynnistää huoli lapsen hyvinvoinnista, terveydestä tai kehityksestä. Hyvinvointia vaarantavia tekijöitä voivat olla esim. lapsen hoidon laiminlyönti, vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelmat tai voimakkaat ristiriidat perheessä. Lapsi tai nuori voi myös itse vaarantaa hyvinvointiaan esim. käyttämällä päihteitä, laiminlyömällä koulunkäyntiään tai tekemällä rikoksia.

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta. Ilmoitusvelvollisuus koskee kaikkia niitä viranomaisia, jotka työssään toimivat lasten, nuorten ja perheiden parissa. Jokaisella koulun henkilökuntaan kuuluvalla on velvollisuus tehdä viipymättä lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvitystä. Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus sivuuttaa muussa lainsäädännössä säädetyn salassapidon.

Lisäksi kaikilla lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä, joilla velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu rikoslain (39 / 1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Lastensuojelu arvioi yhdessä lapsen, nuoren ja perheen kanssa lastensuojelun tarpeen sekä tarvittavat tukitoimet. Lastensuojelun asiakkuus on tarpeen, jos lapsen terveys ja kehitys vaarantuu ja

1. Perhepalvelut eivät riitä ja tarvitaan lastensuojelulain mukaisia tukitoimia tai
2. Perhepalvelut riittäisivät, mutta välttämättömiä palveluja ei haluta ottaa vastaan ja sen takia tarvitaan lastensuojelun osaamista ja tukitoimia.

9. Yhteistyö lapsen ja oppilaan sekä huoltajien kanssa

Esiopetuksessa yhteistyö lapsen ja perheen kanssa toteutuu päivittäisessä kanssakäymisessä kuten lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Lisäksi yhteydenpito perheisiin, joiden lapset kulkevat esiopetukseen taksilla, toimii ns. reissuvihon kautta. Jokaisen esiopetukseen osallistuvan lapsen huoltaja osallistuu lapsen esiopetuksen opetussuunnitelman laadintaan sekä arviointiin, jolloin yhteistyö perheen kanssa toteutuu näiden tapaamisten kautta. Lisäksi vanhemmille järjestetään esiopetuksessa säännöllisesti vanhempainiltoja.

Perusopetuksessa ja lukiossa oppilaiden sekä huoltajien yhteistyö ja osallistaminen oppilashuoltotyöhön toteutuu Wilman, oppilaskuntien, vanhempainryhmien sekä vanhempainiltojen kautta.

10. Nivelvaiheen yhteistyö

Nivelvaiheiden yhteistyö esiopetuksesta perusopetukseen, kuudennelta seitsemännelle luokalle ja perusopetuksesta toiselle asteelle on yksikkökohtaisiin suunnitelmiin. Nivelvaiheen yhteistyö rakentuu esiopetuksen opettajien, huoltajien ja lapsen tulevan koulun edustajien kesken. Yhteistyössä ovat mukana VEO ja tarvittaessa koulupsykologi ja/tai lapsiperhepsykologi arvioimassa lapsen kouluvalmiuteen liittyviä oppilashuollollisia toimenpiteitä.

Esiopetuksessa olevan lapsen oppimissuunnitelman annetaan (vanhempien kanssa käydyn arvioinnin jälkeen) esikoululaisen tulevalle opettajalle opetuksen järjestämisen tueksi.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (VEO) laatii yhdessä koulujen alkuopettajien kanssa aikataulun tiedon siirtoon, valmistee yhdessä esikouluopettajan kanssa yhteistyömuodot mahdollisesti tarvittaviin kouluvalmiutta koskeviin tutkimuksiin.

11. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille kouluuyhteisössä työskenteleville. Väkivalta, kiusaaminen tai häirintä voi olla suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka loukkaa ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista koskemattomuutta.

Koulukiusaamisesta on kyse silloin, kun yksi ja sama opiskelija kokee joutuvansa toistuvasti ja systemaattisesti yhden tai useamman muun oppilaan tahallisen, negatiivisen (loukkaaminen / vahingoittaminen / syrjintä) toiminnan kohteeksi. Kiusaaminen voi olla hetkellistä, toistuvaa tai pitkään jatkuvaa ja alistavaa fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Kiusaamiseen liittyy yleensä voimasuhteiden epätasapaino; kiusattu opiskelija on jollain tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Koulukiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista, jolloin yhdelle ja samalle oppilaalle aiheutetaan toistuvasti pahaa mieltä.

Kiusaamisesta ei ole kysymys silloin, kun kaksi tasaväkistä oppilasta riitelee tai tappelee keskenään. Kiusaamista eivät myöskään ole satunnaiset, milloin keneenkin kohdistuvat hyökkäykset. Toki näihinkin tilanteisiin kouluissa puututaan.

Väkivalta on toisen alistamista. Se voi olla henkistä tai fyysistä. **Henkinen eli psyykinen väkivalta** on muun muassa toisen nimittelemistä, mitätöintiä, uhkailemista, kiristystä, puhelimen tai sähköpostin tutkimista ja muista ihmissuhteista eristämistä. **Fyysinen väkivalta** merkitsee toisen fyysisen koskemattomuuden loukkaamista, toisen kehon satuttamista. Se voi olla esimerkiksi lyömistä, tönimistä, hiuksista vetämistä, liikkumisen estämistä, kuristamista tai potkimista. Pahoinpi-

tely on rikos. Vaikka kehoon ei jäisikään esimerkiksi mustelmia, väkivalta on väärin. Ulkopuolisen voi olla vaikea huomata väkivaltaa. Näin on erityisesti henkisen väkivallan kohdalla.

Jokainen päättää itse omasta kehostaan ja siitä, kuka siihen voi koskea ja miten. Jos ei pidä jostakin, on sanottava ei. Toisen on myös uskottava se. Tässä kulkee raja. Kenenkään ei ole myöskään pakko tehdä mitään, mitä ei itse halua. Jokaisella on itsemääräämisoikeus, mikä tarkoittaa että jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan.

Kiusaamista voi tapahtua myös erilaisten medioiden välityksellä. **Nettikiusaaminen** on aina yhteydessä koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen. Nettikiusaamista ovat pilkkaavat tai uhkaavat viestit, juorujen tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen, valokuvien manipulointi ja levittäminen, toisen nimellä esiintyminen, sulkeminen ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle tai salasanojen huijaaminen.

Sukupuoleen perustuva häirintä on halventavaa tai alentavaa puhetta toisen sukupuolesta, sukupuoleen liittyvää kiusaamista tai tekoja, jotka saavat tuntemaan noloksi, pelokkaaksi, loukkaantuneeksi tai vihaiseksi. **Seksuaalista häirintää** on muun muassa vihjailu ja seksuaalisesti värittyneet vitsit ja vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat puheet ja kysymykset. Ehdottelu, vaatiminen ja fyysinen koskeminen sekä raiskaus tai sen yritys ovat seksuaalista häirintää. Sukupuolinen huomio muuttuu häirinnäksi silloin, kun sitä jatketaan, vaikka huomion kohde ilmaisisi sen olevan epämiellyttävää.

Ennaltaehkäiseminen

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallisen koulun tärkeitä toimintatapoja ovat aktiivinen kiusaamistilanteita ennaltaehkäisevä työ, kiusaamistilanteisiin nopea puuttuminen, selvittäminen ja avun tarjoaminen sekä kaikkien ilmenneiden tapausten jatkoseuranta. Luokissa tule säännöllisesti keskustella luokan ilmapiiristä ja tunnelmasta.

Oppilaita ohjataan hyvään käytökseen, erilaisuuden hyväksymiseen ja vastuuntuntoon arkipäivän tilanteissa. Vastuuntuntoon kuuluu mm. muiden huomioon ottaminen, ympäristöstä huolehtiminen, heikompien puolustaminen sekä toisten auttaminen. Myös hyvän luokkahengen kehittämiseksi pyritään koko koulun hengen luomiseen. Oppilaiden kanssa käydään läpi kiusaamisen seuraukset ja rangaistukset etukäteen. Huoltajille kerrotaan koulun toimenpiteistä turvallisen opiskeluympäristön luomiseksi vanhempainilloissa.

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet:

- Koulussa pyritään avoimeen vuorovaikutukseen ja suvaitsevan toimintakulttuurin syntymiseen. Kaikille tehdään selväksi kouluvuoden alusta alkaen, ettei kiusaamista hyväksytä.
- Kouluyhteisössä sovitaan yhteiset kirjatut säännöt, järjestyssäännöt ja erilliset sopimukset toimintatavoista. Säännöt ja kirjatut toimintatavat ovat osa valmiussuunnitelmaa.

- Koulussa järjestetään tehokas välituntivalvonta ja turvallisuuskulttuuria kehittämällä välitetään kiusaamisen syntymiselle otollisia tilanteita.
- Toimintatapojen toteutumista seurataan säännöllisesti.
- Koulu tekee tiivistä verkostotyöskentelyä eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa (esim. sosiaalitoimi, nuorisotoimi, lasten ja nuorten poliklinikka, seurakunta)

Kummioppilastoimintaa on alakouluissa toteutettuna niin, että 1. luokan oppilaiden kummeiksi ryhtyvät 4. luokan oppilaat ja he toimivat kummeina kyseisille oppilaille aina 6. luokan loppuun asti. Kummien tarkoitus on tutustuttaa pienet oppilaat uuteen kouluun sekä luoda turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä koulunsa aloittaville oppilaille. Toiminta on yhteisiä tunteja, leikkejä, tempauksia, jotka pääsääntöisesti kummioppilaat suunnittelevat ja toteuttavat. Kummitunteja on keskimäärin kerran kuukaudessa.

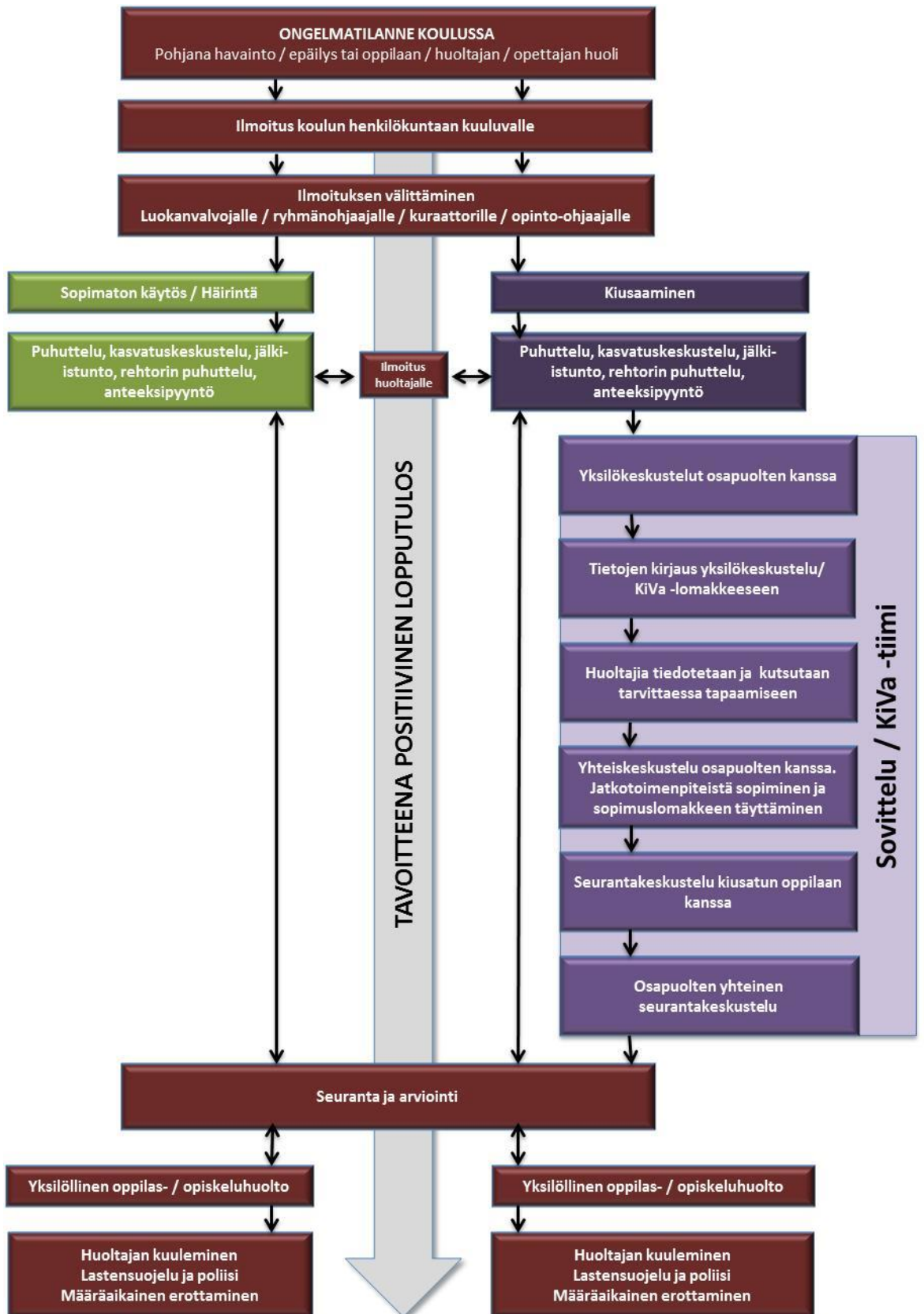
Tukioppilaat ovat 8. ja 9. -luokkalaisia vapaaehtoisia nuoria, joiden tehtävinä koulussa ovat toiset huomioivan käyttäytymisen edistäminen koulussa, nuorten osallisuuden lisääminen koulussa sekä kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäiseminen. Tukioppilaat järjestävät välituntitoimintaa, tutustuttavat uusia 7.- luokkalaisia kouluun ja järjestävät koulun yhteisiä teemapäiviä. (mll.fi/kasvattajille/tukioppilastoiminta)

Oppilaskunta on yksi keskeinen lasten ja nuorten osallistumista sekä vaikuttamista edistävä lakiin perustuva toimintamuoto. Oppilaskunnan tehtävänä on kehittää kouluyhteisön toimintaa ja vaikuttaa oppilaita koskeviin kysymyksiin. Oppilaskunnalla on merkittävä rooli kouluyhteisön yhteishengen luomisessa ja nuorten demokratiakasvatuksen edistämässä.

Todennettujen kiusaamistapausten käsittelyyn ja seurantaan on osassa kouluistamme käytössä **KiVa-koulu -toimintamalli** (kivakoulu.fi).

Kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen

Koulun aikuisten vastuulla on seurata mitä koulussa tapahtuu ja huolehtia siitä, ettei kukaan oppilaista joudu systemaattisen kiusaamisen kohteeksi. Oppilaita rohkaistaan kertomaan heti kiusaamistilanteista jollekin aikuiselle. Kiusaaminen on koulun arjessa yksi yleisimmistä puuttumiseen velvoittavista negatiivisen käyttäytymisen muodoista. Koulu on laaja yhteisö, jossa voi esiintyä myös muunlaista väkivaltaa, syrjintää ja häirintää. Osapuolia löytyy niin oppilaista kuin koulun henkilökunnastakin. Esiin tulleet ristiriita- ja kiusaamistilanteet pyritään selvittämään viipymättä koulun aikuisten toimesta. Mikäli epäselviä tapauksia opettajille tai muille tahoille tulee vastaan, tuodaan nämä oppilashuoltoryhmän tietoisuuteen ja tilanteisiin puututaan kunkin tilanteen vaatimalla tavalla.

KUVIO 1: Toiminta koulussa ilmenneissä ongelmatilanteissa. Yksilölliseen opiskeluhooltoon tai lastensuojeluun ja poliisiin turvaudutaan, mikäli muut keinot eivät auta.

Toimenpiteiden arviointi ja seuranta

Kiusaamisen selvittämiseksi kouluissa tehdään säännöllisesti kysely kaikille oppilaille. Kyselyn tulokset käydään läpi opiskeluhuoltoryhmässä, jossa suunnitellaan jatkotoimenpiteet ilmitulleisiin kiusaamisiin. Vuosittaisista kyselyistä tehdyt yhteenvedot säilytetään kouluilla ja toimitetaan koulutoimistoon. Lisäksi kiusaamisen esiintymistä kartoitetaan esimerkiksi opiskeluhuoltoon vuosittain tulevien tapausten määrällä.

Tiedottaminen

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, häirinnältä ja kiusaamiselta on kirjattu lain velvoittamana jokaisen koulun opetussuunnitelmaan. Lisäksi koulun henkilökunnan perehdyttämiskansio sisältää tietoa väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän erilaisista ilmenemistavoista, ennaltaehkäisystä ja koulu yhteisön toimintatavoista näissä tilanteissa sekä koulussa sovellettavista järjestysmääräyksistä. Oppilaita ja huoltajia tiedotetaan toimintamallista jokaisen lukuvuoden alussa. Yhteistyökumppaneille annetaan suunnitelmasta tietoa verkostotapaamisten yhteydessä.

12. Toiminta äkillisissä kriisi-, uhka- ja vaaratilanteissa / Kriisisuunnitelma

Kouluissa ja ympäröivässä maailmassa tapahtuu väistämättä erilaisia kriisitilanteita, jotka järkyttävät koko koulu yhteisöä. Tällaisia tapahtumia ovat esimerkiksi oppilaan tai koulun henkilökunnan jäsenen kuolema, vakava sairastuminen, itsemurha tai sen yritys, vakava onnettomuus, väkivalta tai vakava fyysisen vahingoittumisen uhka. Kriisit muuttavat tuttua ja turvallista elämää tuoden tullessaan paljon tuskaa ja epävarmuutta.

Tapaukset ovat aina erilaisia eikä niihin voi soveltaa tiettyä kaavaa. Kriisitilanteiden hallinta edellyttää etukäteen sovittua toimintamallia, **kriisisuunnitelmaa**. Kriisisuunnitelman avulla osataan vakavan kriisin sattuessa tunnistaa kriisitilanne, ryhtyä tilanteen vaatimiin välittömiin toimiin sekä kohdata oppilaiden, vanhempien ja henkilökunnan reaktiot. Tavoitteena on estää psyykkiset ja fyysiset haittavaikutukset, säilyttää koulu yhteisön ja sen jäsenten toimintakyky, tukea lasten ja aikuisten toipumista sekä vahvistaa koulu yhteisön kykyä selviytyä vaikeista tilanteista.

Kouluilla on sovittava kriisiryhmien kokoonpano ja selvittää jokaisen ryhmän jäsenen tehtävät kriisitilanteissa. Kriisitilanteiden hoidon koordinointia johtaa koulun johtaja/rehtori. Hän kutsuu koolle muuta henkilökuntaa, esim. terveydenhoitajan, koulukuraattorin, koulupsykologin, opettajia. Koulun kaltaisessa pienessä yhteisössä koko koulun henkilökunta voi tarvittaessa osallistua kriisitapauksen hoitoon. Yksittäistä luokkaa tai oppilasta koskevissa asioissa luokanvalvoja tai ryhmänohjaaja on ensisijainen tilanteen hoitaja/käsittelijä.

Kriisitilanteissa huomioitavaa:

- ⇒ Varmistetaan, onko tieto oikea
- ⇒ Tapahtuneesta tiedotetaan ensimmäiseksi koulunjohtajaa/rehtoria
- ⇒ Koulunjohtaja/rehtori kutsuu koolle kriisiryhmän
- ⇒ Yhteys kotiin.
Koulunjohtaja/rehtori käynnistää toimenpiteet ja kriisiryhmä on yhteydessä omaisiin ker-
toen surun valittelunsa lisäksi koulun toimintamallin kyseisessä tilanteessa. Kodin kanssa
sovitaan menettelytavoista ja siitä, miten tapahtuneesta kerrotaan.
- ⇒ Tarvittaessa ja sopimuksen mukaan annetaan tieto opettajille ja muulle henkilökunnalle
sekä oppilaille
- ⇒ Tarvittaessa ja sopimuksen mukaan opettajat järjestävät tapahtuneesta keskustelut luo-
kissa.
- ⇒ Huomioidaan, haluavatko vanhemmat tulla itse kertomaan luokalle lastaan kohdanneesta
tapahtuneesta.
- ⇒ Koulunjohtaja/rehtori ovat tarvittaessa yhteydessä medianedustajiin.
- ⇒ Koulun kriisiryhmä päättää mahdollisen lisäavun hankinnasta. Psykologinen jälkipuinti eli
debriefing järjestetään 1-3 vuorokautta tapahtuneesta.
- ⇒ Sekä oppilaiden että henkilökunnan jaksamista seurataan ja tarjotaan mahdollisuus asian
käsitteilyyn. Tilanteen käsittelyn yhteydessä sovitaan kuka seurannasta vastaa.

Kriisin tunnistaminen

Kriiseistä puhutaan yleensä silloin, kun ihminen on joutunut elämäntilanteeseen, jossa hänen ai-
emmat kokemuksensa ja opitut toimintatavat eivät riitä sen ymmärtämiseen ja psyykkiseen hallin-
taan. Kehityskriisit (esim. murrosikä) ovat luonnolliseen kehitykseen ja kypsymiseen liittyviä siir-
tymävaiheita. Suurin osa ihmisistä selviytyy näistä vaiheista omin avuin.

Traumaattiset kriisit

Traumaattiset kriisit aiheutuvat äkillisestä, odottamattomasta ja epätavallisen voimakkaasta ta-
pahtumasta, joka tuottaisi kenelle tahansa huomattavaa kärsimystä. Tilanne, johon ihminen ei voi
toiminnallaan vaikuttaa, aiheuttaa epävarmuutta sekä ristiriitaisia ja voimakkaita tunteita. Varsi-
naisen traumaattisen tapahtuman lisäksi se vaikuttaa siis haavoittavasti ihmisen psyykeen.

Traumatisoivia tapahtumia voivat olla yksittäisten tilanteiden (esim. onnettomuus, katastrofi,
äkillinen kuolema, väkivalta, väkivallan teko) lisäksi myös pitkän ajan kuluessa koetut vaurioitta-
vat kokemukset, kuten esimerkiksi perheväkivalta tai seksuaalinen hyväksikäyttö sekä lapsen elä-
minen traumaattisissa oloissa kehitysvuosinaan. Traumaattisen kriisin **ensisijaisia uhreja** ovat ne,
joita tapahtuma koskettaa suoraan. Tukea tarvitsevat myös **toissijaiset uhrit**, kuten läheiset, ys-
tävät, luokkatoverit, silminnäkijät jne.

Jokainen kriisitilanne on ainutlaatuinen henkilökohtainen kokemus. Kriisin psyykkisissä reaktioissa
voidaan kuitenkin erottaa erilaisia vaiheita, joilla on yhteisiä piirteitä kriisin aiheuttajasta ja koki-

jasta riippumatta. Yksittäisten vaiheiden kestossa ja järjestyksessä voi olla vaihtelua riippuen mm. itse tapahtuman luonteesta, sen merkityksestä kriisissä olevalle ja saatavasta sosiaalisesta tuesta. On tärkeää tiedostaa, että kriisireaktiot ovat normaaleja reaktioita ylivoimaisiin tilanteisiin!

Shokkivaihe ”Ei voi olla totta!”

- Shokkivaihe syntyy välittömästi trauman jälkeen. Kestää hetkestä muutamaan vuorokautteen ja tarkoitus suojata tuskallisessa tilanteessa. Ulospäin ihminen saattaa näyttää rauhalliselta. Tällöin shokkivaiheessa olevan ihmisen on vaikea käsittää tapahtunutta, jopa kieltää sen, ja hän voi reagoida tavallisuudesta poikkeavalla tai tilanteeseen sopimattomalla tavalla (tyyni rauha, sekavuus/paniikki, epätodellinen olo, lamaantumisen/apatia, raivo, tms.). Hän ei ehkä jälkeinpäin muista tämän vaiheen tapahtumia, eikä myöskään annettuja ohjeita.
- **Ensiapu shokkivaiheessa:** Hengenpelastava ensiapu, rauhoittava ja turvallisuutta luova ilmapiiri, levollinen läsnäolo, myötäeläminen ja huolenpito, eläytyvä kuunteleminen (pyri olemaan puhumatta omista vastaavista kokemuksistasi tässä vaiheessa) tyhjien sanojen ja liiallisten lupauksen välttäminen, läheisyys ja kosketus.

Reaktiovaihe ”Mitä tapahtui?”

- Voi olla muutaman viikon tai muutaman kuukauden mittainen. Ihminen alkaa pikku hiljaa ymmärtää tapahtunutta. Hän tarvitsee useimmiten aktiivista apua vaikka ei sitä itse osaa useinkaan pyytää. Saatu tuki auttaa tapahtumien jäsentämisessä ja itsessä tapahtuvien reaktioiden ymmärtämisessä. Vaiheelle ovat tyypillisiä voimakkaat tunnereaktiot (pelko, itkuisuus, vetäytyminen, ahdistuneisuus, vihamielisyys, syyllisyys) erilaiset ruumiilliset oireet, ruokahaluttomuus ja univaikeudet.
- **Psyykinen ensiapu reaktiovaiheessa:** Tunteiden purkuvaiheessa tärkeintä on kuunteleminen, keskusteleminen ja luottamus auttajaan, kertoa tunteiden olevan luonnollisia ja hyväksyttäviä, kosketus ja läheisyys, suhtautua rauhallisesti autettavan aggressiivisiin tunteisiin.

Käsittelyvaihe ”Miten tästä selviää?”

- Tapahtumaa ja siihen liittyviä tunteita, ajatuksia ja merkityksiä aletaan käydä läpi ja ne hyväksytään. Suru alkaa saada tilaa, psyykkiset ja fyysiset oireet alkavat väistyä. Kestää muutamista kuukausista vuoteen. Keskittyminen tapahtumaan ja menneeseen elämäntilanteeseen vähenee. Kriisireaktio voi myös lukkiutua ja muuttua posttraumaattiseksi stressihäiriöksi, jolloin ammattiauttajan tuki on tarpeen.
- **Psyykinen tuki käsittelyvaiheessa:** Aktiivinen kuunteleminen, tunteiden sanottaminen, ymmärtäminen ja myötäeläminen, empatiaa - ei sääliä - sekä luottamusta siihen, että henkilö pääsee kriisin yli.

Uudelleen suuntautumisen vaihe ”Elämä voittaa...”

- Kriisistä on päästy yli; ihminen kykenee käsittelemään tapahtunutta ilman, että se rajoittaa elämää. ”Haava” arpeutuu. Oma itseluottamus, usko elämään ja toisiin alkaa palautua. Kukaan ei ole kriisin jälkeen ennallaan, mutta parhaassa tapauksessa ihminen voi olla vahvempi ja valmistautuneempi kokemaan jatkossa vastoinkäymisiä. Tässä vaiheessa ei välttämättä tarvita erityistä tukea.

Kriisi lisää tarvetta läheisyyteen ja yhdessä asioiden jakamiseen. Myös lapsille on annettava avoimesti ja rehellisesti tietoa kriisitapahtumista ja niistä aiheutuvista tavallisista reaktioista. Lapsen persoonallisuus, ikä ja kehitystaso, aikaisemmat kokemukset, muiden mahdollisten riskitekijöiden samanaikaisuus, saatavilla oleva tuki jne. vaikuttavat siihen, miten hän tapahtumiin reagoi.

Aikuisen on hyvä huomioida lapsen tarve käydä tapahtunutta läpi. Siinä on kuitenkin edettävä lapsen ehdoilla. Puhumisen sijaan lapsen voi olla helpompi aluksi työstää kokemuksiaan toimimalla, leikkimällä, piirtämällä tai vaikkapa kirjoittamalla. Aikuinen voi kertoa omia ajatuksiaan tapahtuneesta tunteita peittelemättä, silti turvallisena, empaattisena aikuisena pysyen. On myös hyvä muistaa, että lapsen surutyön jänneväli on usein pidempi ja vaihtelevampi kuin aikuisella.

Kriisiin liittyvien tunteiden ja ajatusten käsittely on tärkeää, mutta samalla on tuettava palautumista normaaliin työskentelyyn ja arjen turvallisuutta tuottaviin rutiineihin.

Posttraumaattinen stressireaktio (PTSD)

Traumaattisten tapahtumien jälkiseurauksena kehittyvä PTSD:n oireet ovat normaaleja tapahtuman jälkeisinä viikkoina. Häiriö on kyseessä vasta, kun stressireaktiot ovat jatkuneet yli kuukauden. Diagnostiset kriteerit (tautiluokitukset ICD-10, Stakes 1995) ovat seuraavat:

Henkilö on kokenut epätavallisen, huomattavaa kärsimystä tuottavan tapahtuman esim.

- vakava uhka henkeä tai fyysistä koskemattomuutta kohtaan
- lapsiin, puolisoon, vanhempiin tai muihin sukulaisiin, ystäviin kohdistunut uhka
- onnettomuuden tai väkivallanteon seurauksena vakava loukkaantuminen
- kuolleen henkilön näkeminen

Trauman uudelleen kokeminen vähintään yhdellä seuraavista tavoista

- mieleen tunkeutuvat muistot (kuvat, ajatukset, havainnot, pienten lasten kohdalla toistuvat leikit)
- toistuvat tapahtumaan liittyvät painajaiset
- tapahtuman kokonaisvaltainen uudelleenkokeminen (mm. aistiharhat)
- voimakas levottomuus tapahtumaa symboloivien tai sitä muistuttavien asioiden kanssa

Jatkuva traumaan liittyvien ärsykkeiden välttäminen tai tunneherkkyyden turtuminen (jota ei ole esiintynyt ennen traumaa), josta osoituksena vähintään kolme seuraavista:

- tapahtumaan liittyvien ajatusten tai tuntemusten välttäminen
- traumasta muistuttavien toimintojen tai tilanteiden välttäminen
- kyvyttömyys palauttaa mieleen traumaan liittyviä tärkeitä tekijöitä
- merkittävästi vähentynyt kiinnostus tärkeitä toimintoja kohtaan (pienillä lapsilla esim. jo opitun kehitysvaiheeseen liittyvän taidon menettäminen)
- tunneilmaisun rajoittuneisuus
- tunne kaventuneista tai puutteellisista tulevaisuuden mahdollisuuksista

Itsepintaisia vireystilan oireita (eivät olleet todettavissa ennen traumaa), joista osoituksena vähintään kaksi seuraavista:

- univaikeudet (nukahtamis- ja heräämisongelmat)
- ärtyisyys ja vihanpuuskat
- keskittymisvaikeudet
- liiallinen varuillaanolo
- liiallinen pelokkuus
- herkistyneet ruumiilliset reaktiot traumaattista tapahtumaa muistuttavissa tilanteissa

UHKAAVA TILANNE

Väkivaltatilanne / onnettomuus koulussa

Opettaja/henkilökunta

- pyrkii rauhoittamaan tilanteen ja arvioimaan sen;
- soittaa tarvittaessa hätänumeroon
- tiedottaa tapahtuneesta välittömästi kyseisen koulun rehtoria
- Toimintaohjeet hätätilanteissa opettajan huoneesta .

Koulun rehtori

- kutsuu tarvittaessa koolle kriisiryhmän
- ottaa yhteyttä väkivaltatilanteessa mukanaolijoiden vanhempiin
- tiedottaa tapahtumasta henkilökunnalle
- tiedottaa asiasta oppilaille tapahtumapäivänä
- tiedottaa tapahtuneesta vanhemmille tilanteesta riippuen oppilaiden välityksellä tai suoraan
- tiedottaa tarvittaessa tapahtuneesta koulun ulkopuolisille tahoille esim. lehdistölle

Kriisiryhmä

- kokoontuu välittömästi tekemään toimintasuunnitelman

Luokanopettaja / luokanohjaaja / ryhmänohjaaja

- huolehtii oppilaasta/oppilaista. Järkyttynyttä lasta ei saa jättää yksin. Oppilaan saa päästää kotiin vasta aikuisen mukana.
- tarvittaessa tapahtumien jatkokäsittely luokassa tapahtumaa seuranneina päivinä kriisiryhmän toimintaohjeiden pohjalta.

Tapahtuneesta tehdään aina kirjallinen selonteko kaikkia osapuolia kuullen. Asianosaiset analysoivat tilanteen jälkeenpäin yhdessä kriisiryhmän tuella.

Vakava onnettomuus tai vaaratilanne muualla kuin koulussa

- rehtorille tieto, mitä todella on tapahtunut
- asiallinen informaatio henkilökunnalle ja oppilaille ensisijaisesti rehtoreiden toimesta
- asian käsittely luokassa (luokanopettaja / luokanohjaaja / ryhmänohjaaja)

Aggressiivisen oppilaan kohtaaminen

Aikuisen on puututtava välittömästi aggressiiviseen käytökseen ja estettävä oppilasta satuttamasta itseään ja muita.

- Yritä rauhoittaa tilanne ensin puhumalla. Jos väkivaltainen lapsi ei rauhoitu, voi häntä pitää tiukassa syliotteessa.
- Pyydä apua toiselta aikuiselta mahdollisimman pian.
- Pyrkikää kantamaan lapsi mahdollisimman pian rauhalliseen paikkaan.
- Vakavassa tilanteessa paikalle voidaan hälyttää poliisi, ellei oppilas puhumalla rauhoitu.
- Soita kotiin ensitilassa ja kerro tapahtuneesta.
- Ilmoita rehtorille asiasta.
- Pyydä tilanteen jälkiselvittelyyn apua toiselta aikuiselta (esimerkiksi erityisopettaja, psykologi tai rehtori).
- Käy työterveyshuollossa, jos olet saanut fyysisiä tai henkisiä vammoja.
- Täytä koululla vakuutusyhtiötä varten vahinkoilmoituslomake.

Tilanteen jälkiselvittely

- Jälkiselvittelyssä mukana ovat huoltajat, tilanteessa mukana olleet (uhri, aggressiivisesti käyttäytynyt oppilas) sekä tilanteen ulkopuolinen kriisiryhmän jäsen, joka toimii keskustelutilanteen vetäjänä.
- Ensin kartoitetaan, mitä on tapahtunut.
- Mietitään seuraukset, sovittaminen (käy läpi oppilaan kanssa vastuunportaat) ja tukitoimet.
- Pohditaan, olisiko perusteltua olla yhteydessä lastensuojeluun.
- Tarjotaan jälkiselvittelymahdollisuus tilanteen silminnäkijöille.
- Tehdään uhkatilanneselvitys ja merkitään rangaistuskirjaan mahdollinen jälki-istuntorangaistus.

Aggressiivisen aikuisen kohtaaminen

Joskus opettaja tai muu henkilökuntaan kuuluva saattaa myös joutua fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi jonkun aikuisen esim. vanhemman taholta. Uhkatilanteet on hyvä ennakoida. Mikäli koet epävarmuutta tai pelkoa jonkun aikuisen kohtaamisessa, on tärkeää pyytää työpari mukaan tapaamiseen.

Ole mieluummin joustava kuin jyrkkä. Älä ala väittelemään aiheesta. Älä vähättele uhkaajaa tai tilannetta. Älä naura. Vältä äkinäisiä liikkeitä. Kerro, mitä teet ja varmista, että se sopii. Pyri saamaan uhkaavasti käyttäytyvä henkilö istumaan. Vältä intensiivistä katsekontaktia ja pidä huoli, ettei saatavilla ole teräaseita (saksia tms.). Palaverin voi aina myös keskeyttää ja todeta, että asiasta on parempi jatkaa keskustelua rauhallisemmissa merkeissä.

Kirjaa uhkaavat tilanteet aina heti ylös. Kerro rehtorille ja työsuojeluvaltuutetulle uhkauksista. Tappouhkaukset ovat aina poliisiasia

Väkivallan uhka ja kokemus ovat aina traumaattisia kokemuksia ja niiden työstämiseen saa apua työterveyshuollosta. Someron koulujen henkilökunnan työterveyshuollosta vastaa kaupungin terveysasema

Pelastussuunnitelma on päivitetty _____ ja se löytyy kaikista opettajanhuoneista.

Henkinen kiusaaminen / häirintä

Myös sanallisen uhkailun/kiusaamisen edessä sinun on hyvä pyrkiä säilyttämään rauhallisuutesi ja tyyneytesi.

Sanallinen uhkailu voi tapahtua myös puhelimitse tai sähköpostitse. Näissä tilanteissa dokumentointi on tärkeää. Sähköpostiviestit kannattaa säilyttää ja puhelinkeskustelut kirjata ylös.

Asiaa ei kannata jäädä yksin murehtimaan, vaan on tärkeää kertoa tilanteesta rehtorille ja olla tarvittaessa yhteydessä muihin viranomaisiin, sekä työterveyteen.

KOULUKIUSAAMINEN

Oppilaiden suojaaminen väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille kouluuyhteisössä työskenteleville. Väkivalta, kiusaaminen tai häirintä voi olla suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka loukkaa ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista koskemattomuutta.

Koulukiusaamisesta on kyse silloin, kun yksi ja sama opiskelija kokee joutuvansa toistuvasti ja systemaattisesti yhden tai useamman muun oppilaan tahallisen, negatiivisen (loukkaaminen / vahingoittaminen / syrjintä) toiminnan kohteeksi. Kiusaaminen voi olla hetkellistä, toistuvaa tai pitkään jatkuvaa ja alistavaa fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Kiusaamiseen liittyy yleensä voimasuhteiden epätasapaino; kiusattu opiskelija on jollain tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Koulukiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista, jolloin yhdelle ja samalle oppilaalle aiheutetaan toistuvasti pahaa mieltä.

Kiusaamisesta ei ole kysymys silloin, kun kaksi tasaväkistä oppilasta riitelee tai tappelee keskenään. Kiusaamista eivät myöskään ole satunnaiset, milloin keneenkään kohdistuvat hyökkäykset. Toki näihinkin tilanteisiin kouluissa puututaan.

Väkivalta on toisen alistamista. Se voi olla henkistä tai fyysistä. **Henkinen eli psyykinen väkivalta** on muun muassa toisen nimittelemistä, mitätöintiä, uhkailemista, kiristystä, puhelimen tai sähköpostin tutkimista ja muista ihmissuhteista eristämistä. **Fyysinen väkivalta** merkitsee toisen fyysisen koskemattomuuden loukkaamista, toisen kehon satuttamista. Se voi olla esimerkiksi lyömistä, tönimistä, hiuksista vetämistä, liikkumisen estämistä, kuristamista tai potkimista. Pahoinpitely on rikos. Vaikka kehoon ei jäisikään esimerkiksi mustelmia, väkivalta on väärin. Ulkopuolisen voi olla vaikea huomata väkivaltaa. Näin on erityisesti henkisen väkivallan kohdalla.

Jokainen päättää itse omasta kehostaan ja siitä, kuka siihen voi koskea ja miten. Jos ei pidä jostakin, on sanottava ei. Toisen on myös uskottava se. Tässä kulkee raja. Kenenkään ei ole myöskään pakko tehdä mitään, mitä ei itse halua. Jokaisella on itsemääräämisoikeus, mikä tarkoittaa että jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan.

Kiusaamista voi tapahtua myös erilaisten medioiden välityksellä. **Nettikiusaaminen** on aina yhteydessä koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen. Nettikiusaamista ovat pilkkaavat tai uhkaavat viestit, juorujen tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen, valokuvien manipulointi ja levittäminen, toisen nimellä esiintyminen, sulkeminen ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle tai salasanojen huijaaminen.

Sukupuoleen perustuva häirintä on halventavaa tai alentavaa puhetta toisen sukupuolesta, sukupuoliin liittyvää kiusaamista tai tekoja, jotka saavat tuntumaan noloksi, pelokkaaksi, loukkaantuneeksi tai vihaiseksi. **Seksuaalista häirintää** on muun muassa vihjailu ja seksuaalisesti värityneet vitsit ja vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat puheet ja kysymykset. Ehdottelu, vaatiminen ja fyysinen koskeminen sekä raiskaus tai sen yritys ovat seksuaalista häirintää. Sukupuolinen huomio muuttuu häirinnäksi silloin, kun sitä jatketaan, vaikka huomion kohde ilmaisisi sen olevan epämiellyttävää.

Ennaltaehkäiseminen

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallisen koulun tärkeitä toimintatapoja ovat aktiivinen kiusaamistilanteita ennaltaehkäisevä työ, kiusaamistilanteisiin nopea puuttuminen, selvittäminen ja avun tarjoaminen sekä kaikkien ilmenneiden tapausten jatkoseuranta. Luokissa tule säännöllisesti keskustella luokan ilmapiiristä ja tunnelmasta.

Oppilaita ohjataan hyvään käytökseen, erilaisuuden hyväksymiseen ja vastuuntuntoon arkipäivän tilanteissa. Vastuuntuntoon kuuluu mm. muiden huomioon ottaminen, ympäristöstä huolehtiminen, heikompien puolustaminen sekä toisten auttaminen. Myös hyvän luokkahengen kehittämiseksi pyritään koko koulun hengen luomiseen. Oppilaiden kanssa käydään läpi kiusaamisen seuraukset ja rangaistukset etukäteen. Huoltajille kerrotaan koulun toimenpiteistä turvallisen opiskeluympäristön luomiseksi vanhempainilloissa.

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet:

- Koulussa pyritään avoimeen vuorovaikutukseen ja suvaitsevan toimintakulttuurin syntyyn. Kaikille tehdään selväksi kouluvuoden alusta alkaen, ettei kiusaamista hyväksytä.
- Kouluyhteisössä sovitaan yhteiset kirjatut säännöt, järjestyssäännöt ja erilliset sopimukset toimintatavoista. Säännöt ja kirjatut toimintatavat ovat osa valmiussuunnitelmaa.
- Koulussa järjestetään tehokas välituntivalvonta ja turvallisuuskulttuuria kehittämällä vältetään kiusaamisen syntymiselle otollisia tilanteita.
- Toimintatapojen toteutumista seurataan säännöllisesti.
- Koulu tekee tiivistä verkostotyöskentelyä eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa (esim. sosiaalitoimi, nuorisotoimi, lasten ja nuorten poliklinikka, seurakunta)

Kummioppilastoimintaa on alakouluissa toteutettuna niin, että 1. luokan oppilaiden kummeiksi ryhtyvät 4. luokan oppilaat ja he toimivat kummeina kyseisille oppilaille aina 6. luokan loppuun asti. Kummien tarkoitus on tutustuttaa pienet oppilaat uuteen kouluun sekä luoda turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä koulunsa aloittaville oppilaille. Toiminta on yhteisiä tunteja, leikkejä, tempauksia, jotka pääsääntöisesti kummioppilaat suunnittelevat ja toteuttavat. Kummitunteja on keskimäärin kerran kuukaudessa.

Tukioppilaat ovat 8. ja 9. -luokkalaisia vapaaehtoisia nuoria, joiden tehtävinä koulussa ovat toiset huomioivan käyttäytymisen edistäminen koulussa, nuorten osallisuuden lisääminen koulussa sekä kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäiseminen. Tukioppilaat järjestävät välituntitoimintaa, tutustuttavat uusia 7.- luokkalaisia kouluun ja järjestävät koulun yhteisiä teemapäiviä. (mll.fi/kasvattajille/tukioppilastoiminta)

Oppilaskunta on yksi keskeinen lasten ja nuorten osallistumista sekä vaikuttamista edistävä lakiin perustuva toimintamuoto. Oppilaskunnan tehtävänä on kehittää kouluyhteisön toimintaa ja vaikuttaa oppilaita koskeviin kysymyksiin. Oppilaskunnalla on merkittävä rooli kouluyhteisön yhteishengen luomisessa ja nuorten demokratiakasvatuksen edistämässä.

Todennettujen kiusaamistapausten käsittelyyn ja seurantaan on osassa kouluistamme käytössä **KiVa-koulu -toimintamalli** (kivakoulu.fi).

Kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen

Koulun aikuisten vastuulla on seurata mitä koulussa tapahtuu ja huolehtia siitä, ettei kukaan oppilaista joudu systemaattisen kiusaamisen kohteeksi. Oppilaita rohkaistaan kertomaan heti kiusaamistilanteista jollekin aikuiselle. Kiusaaminen on koulun arjessa yksi yleisimmistä puuttumiseen velvoittavista negatiivisen käyttäytymisen muodoista. Koulu on laaja yhteisö, jossa voi esiintyä myös muunlaista väkivaltaa, syrjintää ja häirintää. Osapuolia löytyy niin oppilaista kuin koulun henkilökunnastakin. Esiin tulleet ristiriita- ja kiusaamistilanteet pyritään selvittämään viipymättä koulun aikuisten toimesta. Mikäli epäselviä tapauksia opettajille tai muille tahoille tulee vastaan, tuodaan nämä oppilashuoltoryhmän tietoisuuteen ja tilanteisiin puututaan kunkin tilanteen vaatimalla tavalla.

13. Yksikkökohtaiset oppilas-/opiskelijahuoltosuunnitelmat

Suunnitelmat ovat liitteenä.

14. Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen

Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos seuraavat yhteistyössä opiskeluhoillon toteutumisesta ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti. Koulutuksen järjestäjän on arvioitava opiskeluhoillon toteutumisesta ja vaikuttavuutta yhteistyössä kunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa sekä osallistuttava ulkopuoliseen opiskeluhoiltoa koskevaan arviointiin. Arvioinnin keskeiset tulokset on julkistettava. Koulutuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä pyynn-

nöstä toimitettava opetushallintoviranomaiselle sekä Terveys- ja hyvinvoinnin laitokselle opiskeluhuollon valtakunnallisessa arvioinnissa, kehittämisessä, tilastoinnissa ja seurannassa tarvittavat tiedot³. Somerolla oppilashuollon toteutumista seurataan yksiköissä vuosittain huhti-toukokuussa. Lisäksi oppilashuollon yksikkökohtaista toteutumista seurataan keväisin oppilashuollon ohjausryhmässä yhteistyössä yksiköiden esimiesten kanssa.

³Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 25§

LIITTEET

Liite 1 Yksikkökohtaiset oppilas-/opiskelijahuoltosuunnitelmat